

29. Ишутин В. Общеславянская проблематика, история и культура южных славян в изданиях ОИДР за 1815-1848 г.// Историография и источниковедение стран Центральной и Юго-Восточной Европы.- М., 1986.- С. 6-22; Минкова Л. Осип Максимович Бодянский...- С. 82-95.
30. Алексашикина Л.Н. О.М.Бодянский и его роль в развитии русско-чешских связей (40-е – 70-е гг. XIX в.): Автореф. канд. дис.- М., 1973.- С. 18-19.
31. Бодянский О.М. Речь к славянам в Москве// ЧОИДР.- М., 1867.- Кн.2.- С. 165.

СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ МОДЕРНІЗМ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX ст. У ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ: СПРОБА ТИПОЛОГІЗАЦІЇ

ЮСИП-ЯКИМОВИЧ Ю. (Ужгород)

Літературний модернізм взагалі належить до ширших філософських дискусій про смисл і форми нового європейського типу естетичної свідомості.

Як відомо, на зламі XIX-XX ст. у Європі відбувся філософський, світоглядний перелом, пов'язаний із кризою раціоналізму. Як зазначає Ю.Хабермас, «модерними», «новими» усвідомлювали себе і в часи Карла Великого, і в XII ст., і в епоху Просвітництва, – а значить завжди, коли в Європі формувалось усвідомлення нової епохи...» [31, 40].

Переломні зрушення в тогочасній європейській свідомості зумовлювалися подоланнями обмежувальних концепцій раціоналізму.

У праці «Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія» Едмунд Гуссерль стверджував, що новітні відкриття природничих наук (модерної фізики та ін.) підірвали філософський розум. Відбувся переверот у науковому пізнанні, образ світу змінився, втратив об'єктивність. Класична логіка зазнала краху.

У зв'язку з новими відкриттями криза природничих наук викликала загальну кризу філософії, яка в свою чергу породила кризу мистецтва [2, 2]. Криза позитивістських ідей сприяла розвитку суб'єктивізму.

Феноменологічна система Е.Гуссерля в європейській філософії стала спробою подолання раціоналістичного відчуження.

Е.Гуссерль розглядає феномени як елементи досвіду, як кінцеву реальність, що дана людині у відчуттях. Реальний світ трактується як багатство елементів досвіду, первинних чуттєвих вражень про світ. Поза чуттєвим досвідом, упорядкованим інтенційно спрямованою свідомістю, поза потоком свідомості нічого не доступне для пізнання. Свідомість, яка сприймає, завжди індивідуальна.

У мистецтві розвивається суб'єктивізм. У художній літературі був зроблений крок до того, щоб зафіксувати складність і рухомість внутрішнього світу людини, що виразилось у поглибленому психологізмі. Адекватними формами осягнення дійсності оголошувалась музика, поезія, естетична інтуїція, пріоритетне значення надавалось самоцінній творчій особистості.

На такій базі формувалися основи естетики модернізму, закладені у Франції Ш. Бодлером. «Установка естетического модерна приобретает отчетливые очертания начиная с Ш.Бодлера в том числе с его теории искусств, испытавшей влияние Эдгара По» [31 41].

Основи естетики модернізму були продовжені послідовниками Ш.Бодлера – А.Рембо, П.Верленом, С. Малларме, Ж.Мореасом, А. де Реньє, В.Гріффеном, Ф.Греггом, Лотреманом та ін.

Модернізм переступив межі Франції, розлився по Європі, викристалізувався у літературно-художніх осередках інших країн.

Основи естетики модернізму найшвидше знайшли своїх прихильників у франкомовній літературі Бельгії. Зокрема, у Лювенському університеті в 1886р. був заснований літературний гурток, куди входили поети-символісти

Е.Верхарн, Ж.Роденбах, М.Метерлінк, які почали видавати часопис «Молода Бельгія», де постійно друкували твори французьких символістів С.Малларме, А. де Реньє.

Значно збагатили течію європейського символізму представники «Молодої Німеччини»: Георге, А.Момберт, Р.Демель, Й.Шлафф.

Представниками «Молодої Англії» були Ч.Свінберн, О.Уайльд, А.Саймонс.

У «Молодій Італії» найвідомішим було ім'я Габріелле Д'Аннунціо.

Слов'янські літератури не залишались осторонь світоглядного, естетичного, художнього перелому кінця XIX – поч. XX ст. «Понаднаціональне у своїй засаді модерне мистецтво поширює границі загальнолюдського ідеалу» [17, 8].

Як і в цілому для літератур Західної Європи спільною світоглядною базою для слов'янських літератур до другої пол. XIX ст. була загальноєвропейська світоглядно-філософська платформа – позитивізм, що спирався у літературі на філософські концепції О.Конта, Г.Спенсера, Джона Стюарта Міла. Літературними течіями позитивізму були критичний реалізм (у російській літературі), народництво (в українській), «хлопоманство» (у польській) і т.д.

Як світогляд модернізм формувався в період, коли інтелектуальний європейський простір заповнювала «філософія життя» А.Шопенгауера, Ф.Ніцше, А.Бергсона, концепції яких і послужили за філософську платформу модернізму.

Модернізм як естетика, основи якої були закладені Ш.Бодлером та його послідовниками, проявився у літературних течіях символізму, імпресіонізму, експресіонізму, неоромантизму, що характерні як для літератур Західної Європи, так і для слов'янських.

Вважаючи опозицію «позитивізм-модернізм» загальноєвропейською, на типовість стильових течій модернізму вказує В.Моринець: «... як цілісна світоглядно-естетична парадигма позитивізму (польському, російському, українському – загальноєвропейському, якщо не вилучати ці літератури з цього контексту!) протистоїть таки модернізм, який у літературній практиці зримо виявляється саме у вигляді конкретних стильових течій (декадентизму, символізму, імпресіонізму, неоромантизму)» [21, 45].

Модернізм як естетичне явище, засвідчивши кризу раціоналізму, розгорнувся на «руїнах колишніх імперій та монархій, а його підґрунтям стали, окрім «державних», «молоді» народи (класичним зразком є ірландська проблематика «Улісса» Джойса, національний ґрунт бельгійської, австрійської, чеської, польської модерни). Водночас модернізм функціонував і розгортався саме завдяки універсалістській концепції літературного розвитку»... і далі: «... діалектика інтернаціонального й національного лежить в основі європейської модерни» [8, 10].

Кожна із літератур має свої власні шляхи модерну, які впливають із спільного нового світогляду і нової естетики.

У славістиці інтерес до модернізму зріс за останні 15-20 років. До цього часу «модерністський рух редукувався до окремого, вибраного числа авторів, ідей та художніх структур. З цього процесу вилучалися не лише окремі автори, але навіть літератури, приміром слов'янські. До цього спричинилася внутрішня логіка самого модернізму. Модернізм мислився передусім літературним аналогом «нещасної» європейської свідомості (Гегель)» [8, 10].

Негативне ставлення до всього модерністського закріпила соціалістична ідеологія XX ст. Усе, що в Європі називалось «модерністським», у національних літературах – «декадентським» (у зневажливому значенні).

Зокрема, в українській літературі, М.Євшан засвідчує існування опозиції «ворог України – ergo декадент. Усі лихі прикмети тогочасного суспільства українофіли скупчили в словах: символізм, декадентство, вимовляючи їх, вони відбивають на своїх лицях троху чи не страх перед апокаліптичною бестією» [12, 49].

Проблематику сучасного слов'янського літературознавства становлять дослідження, в яких визначається рівень наближення національних варіантів модернізму до європейського модерністського зразка. При цьому відзначається приналежність до європейського руху, але підкреслюється специфічність і самобутність слов'янського художнього досвіду.

У кінці 80-х на початку 90-х років дослідники почали підкреслювати регіональність слов'янського модернізму. «У слов'янських літературах модерністська модель, – пише В.Агеєва, – була багата в чому відмінною від західноєвропейського канону. Це стосується культурно-історичної традиції, естетичних концепцій і особливостей побутування тих чи інших стильових течій. Імпресіонізм порівняно легко інтегрувався з іншими напрямками.

У деяких літературах (передусім французькій) він ближчий до реалізму та натуралізму. У інших національних моделях він зближувався з такими суб'єктивними стилями, як неоромантизм, символізм...» [1, 4].

Окремо почали виділяти модернізм південних слов'ян.

У сербській і хорватській літературах модернізм ототожнюється із переборенням провінційності й боротьбою за літературну техніку європейського рівня. Як вважає Лілія Кірова, модернізм у літературах слов'янського півдня виконував роль каталізатора національного літературного розвитку, виникає ідея особливої модерністської культури, нової класики» [14, 28].

Добри Вічев називає період модернізму в болгарській літературі «індивідуально-сецесійним» (відступницьким – відхід від законів літературної наступності [41, 1-3].

Польський дослідник Яцек Кальбушевський пропонує розрізняти модернізми західнослов'янські. [36, 4].

На думку О.Флакера, у слов'янському модернізмі виявляється «бажання встановити вертикальну тяглість з «рідною», «національною», та правдиво «європейською традицією» [34, 343-350].

Постає актуальним і «питання про зміну формули «європейський модернізм» на «європейські модернізми» у зв'язку з накресленням постмодерної

інтерпретації, для якої важливі локальні, диференційовані моделі розвитку» [8, 9].

Звичайно, що кожний із європейських, слов'янських модернізмів може бути предметом дослідження не однієї монографії. Однак до сьогодні у славістиці бракує синтетичної праці, де б з типологічної точки зору аналізувався слов'янський літературний модернізм у загальноєвропейському контексті як світоглядне і як естетичне явище.

Слов'янський захід

Раніше, ніж на інших теренах Славії вплив французької символістської школи поширився у Польщі. Ця держава завжди мала тісний і безпосередній зв'язок із Францією. Польська земля навіть дала двоє поетів французькому символізму – Теодора Виживу та Марію Кшецінську.

Із першими модерними віяннями символізму пов'язаний журнал «Жице» (1887) (засновник Зенон Пшесмицький – Міріам). Міріам переклав на польську мову майже всіх видатних французьких, бельгійських, англійських символістів. Сам захоплювався Метерлінком. Завдяки Міріамові Метерлінк став популярним у Польщі і в Галичині. Міріам читав доповіді у Львові про європейський символізм. (Ці доповіді, як відомо, відвідував І.Франко, який написав статтю «Доповіді Міріама») [26].

У 1890р. польські поети об'єдналися в «Молоду Польщу», куди ввійшли С.Пшибишевський (він був учасником ще «Молодої Німеччини»), С.Виспянський, С.Жиромський, В.Реймонт, В.Оркан, В.Срошевський, Г.Синкевич, К.Тетмаєр, Я.Каспрович. Основоположними віхами польського модернізму В.Моренець вважає: «Поезії К.Тетмаєра 1894р., цикл статей Артура Гурського «Молода Польща» 1898р. в краківському часописі «Zycie»..., а також – і чи не насамперед – славнозвісне «wuznanie wiagu» Станіслава Пшибишевського – його маніфестаційна стаття «Confiteor» у січневому числі того ж краківського «Zycia» за 1899р» [21, 31].

Найвпливовішим модерністом не тільки в Польщі, але і в усій Славії був С.Пшибишевський (1808-1927): «...король польських модерністів, що зіграв у Польщі та в інших слов'янських державах роль «міжнародного експресу» декадансу» [6, 87].

Естетична програма С. Пшибишевського із його теорією, що спирається на океан підсвідомого, його символістські драми, поетична проза, романи свідчать, що він сповідував погляди Ф.Ніцше, А.Бергсона, А.Шопенгауера.

Казімеж Тетмаєр (1865-1940) – основоположник молодопольської «поezії настрою», автор декадентських салонних романів.

Вацлав Берент (1873-1940) – імпресіоніст, тонкий дослідник психології і стилю життя артистичної богеми.

Польський модернізм опрацьований у славістиці найкраще, має велику бібліографію критичної

літератури, починаючи уже із «молодопольського періоду» і до наших днів. У 1976 році в антологічному виданні «Poezja Młodej Polski», впорядкованому М.Яструнем, перелік фундаментальних, оглядових і портретних студій займає 7 сторінок [38, 79-85].

Найґрунтовніше дослідження цього періоду, де міститься найповніша бібліографія – книга Артура Гутнікевича «Молода Польща» [33, 435-451].

На думку В.Моренця, «у молодопольській поезії символізм французького зразка не відбувся й вилився у національний модерністський сплав декадентизму, неоромантизму, імпресіонізму й експресіонізму», посилаючись на кваліфікацію доби «Молодої Польщі» М. Подрази-Квятковської та Казімежа Віки [21, 31].

У Чехії послідовним сповідником модерністського мистецтва в душі «Молодої Польщі» був часопис заснований у 1894р. А. Прохазкою та І.Карасеком. Ці поети дивилися на Захід і духовно тяжили до західноєвропейського декаденсу в особі Ш.Бодлера, П.Верлена, А.Рембо, С.Малларме, М.Метерлінка, Г.Д'Аннунціо; їм була близькою «філософія життя» Ф. Ніцше, А. Шопенгауера.

Виразні ознаки поетики імпресіонізму, символізму наявні у творчості А.Сови, О.Бржезіни, К.Главачека, Й.Махара та інших.

І.Н. Будагова у статті «Бунт покоління 90-их годов» и поезия Й.Махара, О.Бржезіни, А.Совы» відмічала: «При всей специфичности чешских условий, где сквозные общеевропейские процессы получали свою национальную интерпретацию... декадентско-символистические течения «вызревают» в Чехии к концу 60-ых годов (XIX в.), проявляясь и как реакция на настроения переходной эпохи, и как стремления «догнать» европейскую литературу, где декаданс и символизм уже давно заявили о себе» [5, 189].

У журналі «Rozhledy» був опублікований «Маніфест чеської модерні», складений Ф.Шальдою, Й.Махаром, підписаний А.Совою та О.Бржезіном, у якому проголошувалося: «Ми прагнемо індивідуальності. Ми прагнемо до неї в критиці, мистецтві. Ми хочемо правди в мистецтві, .. тої благородної внутрішньої правди, нормою котрої може бути лише її носій – індивідум» [28, 10-11].

На сторінках модерністського журналу «Moder-ní revue» друкувалися твори В.Стефаніка, Ю.Федьковича, М.Яцкова, переклади Б.Лепкого та інших.

Зв'язки О.Кобилянської, В.Стефаніка, М.Коцюбинського та ін. з чеською літературою розвивалися у руслі модернізму [38, 44].

Словацьчина. На словацьку модерну великий вплив мала чеська література, оскільки словацькі письменники зламу століть формувалися у середовищі «prazskeho Detvana», вчилися у вищих навчальних закладах Праги.

У Словаччині поширюються переклади польської модерні – К.Тетмаєра, Я.Каспровича, М.Копніцької; української – І.Франка, В.Стефаніка.

«Popritom sa pestuje i prekladatelsky vzťah k iným slovanským literatúram? napríklad k polskej (preklada sa Orzeszkowa, Konopnicka Przewa – Netmajer) a ukrajinskej literatúre (predovšetkým Ivan Franko, ale i Vasil Stefanyk)» [39, 235].

Вплив модерністської естетики на творчість словацьких письменників зламу століть є незаперечною. Як вказує І.А.Богданова, словацькі модерністи Й.Тайовський, Б.Тірава, Я.Єсенський, В.Рой, І.Краско доходять висновку, що головним інструментом пізнання є духовне життя людини, її психологія [3, 123].

Головним жанром ліризованої прози цього періоду у словацькій літературі (як і в ін. слов'янських літературах) є малі форми: оповідання, етюд, замальовка.

У поезії – коротка мініатюра, що характерно для стильових течій модернізму: символізму та імпресіонізму.

Не можна погодитись із А.І.Богдановою у тому, що західноєвропейські віяння були для словаків чужими: «Однако западноевропейская действительность и рожденная ею литература уже во времена Штура была для словаков миром далеким и чужим» [3, 124].

Для словацької літератури зламу століть характерною була естетика модернізму, яка проникла в словацьке середовище через чеську літературу, через переклади словацькою мовою польських, українських та й російських модерністів.

Слов'янський схід

У Росії модернізм проявився через символізм та імпресіонізм. Символізм у Росії був опрацьований до рівня естетичної доктрини, цей період ввійшов у історію російської літератури під назвою «срібного віку».

Першим символістом вважають Валерія Брюсова. Він був особисто знайомий з багатьма французькими, бельгійськими символістами; заснував журнал «Весы», де з ним співпрацювали французькі символісти Р.Гіль, Е.Верхарн. На В.Брюсова великий вплив мало вчення А. Шопенгауера про сугестивність мистецтва.

Великою популярністю у Росії користувалися переклади французьких символістів (переклади належали Венгерову, Мережковському, матері Блока).

Талановитим символістом у російській поезії був К.Бальмонт, у творчості якого панувала імпресіоністська стихія. В.Брюсов, пишучи про К.Бальмонта, зазначає що на світосприйманні Бальмонта вплинули: «и повторенья ницшеанских заветов, и гимны «извращенной красоте уродливого и преступного», в которых он тянется к Бодлеру и современным декадентам» [4, 10].

Більш «музично перевтілену» поезію, як Бальмонта, важко уявити» [22, 28]. У Бальмонта вона (музика) «главенствовала, проявляясь, с одной стороны, в усиленной разработке звуковой стороны стиха (аллитерации, ассонансы, повторы, внутренняя рифма). С другой стороны, в своей лирике настроения» Бальмонт стремился создать ту поэзию музыкального типа, которая ... подобно музыке, выявляет «определенное состояние души» [16, 223].

До символістів у російській літературі належали А.Белый, О.Блок, І.Анненський, Д.Мережковський, І.Коневський, В.Іванов, Л.Андреев та ін.

На них мали вплив філософські погляди В.Соловйова, з одного боку, та Рудольфа Штайнера, з другого. Мала вплив і теорія О.Потебні про психологію слова, особливо на А.Белого.

Російський символізм, будучи опрацьований до рівня естетичної доктрини, має велику бібліографію критичної літератури, починаючи ще з кінця ХІХ ст. і до наших днів.

Україна. В українській літературі зламу століть модерні тенденції теж пов'язані із загальноєвропейським літературним життям.

Поруч із старшим поколінням (П.Мирним, І.Франком, Л.Українкою, П.Грабовським, М.Старицьким,) в українську літературу приходять нове покоління.

«В останніх роках минулого століття на нашій літературній горизонті появилася група молодих письменників, вихованих на взірцях найновішої європейської літератури, тої... , що головну увагу творчості поклала на психологію, головною метою твору штуки зробила: розбудження в душі читача певного настрою способами, які подають новочасні студії психології» [28, 471].

Нове покоління представляли В.Стефанік, М.Черемшина, О.Кобилянська, Л.Мартович, А.Кримський, М.Вороний, М.Чернявський, П.Карманський, В.Пачовський, О.Луцький, М.Філянський, Г.Хоткевич, Г.Чупринка, Б.Лепкий, М.Яцків, О.Олесь та інші.

На формування українського модерну, крім західних теорій, мала вплив теорія про психологію слова О.Потебні, близька до символізму.

«З працями О.Потебні були прекрасно ознайомлені не тільки А.Белый і російські символісти, але також Франко, Кримський, Леся Українка» [22, 31].

На письменників Галичини великий вплив мала «Молода Польща».

У Львові жив Ян Каспрович, виголошував доповіді про бельгійських символістів Міріам (див. статтю І.Франка «Доповіді Міріама»).

В.Стефанік, перебуваючи у Кракові, увійшов у дружні стосунки з С.Пшибишевським, Я.Каспровичем, К.Тетмаєром.

Твори В.Стефаніка публікувалися не лише в Чехії і Словаччині, про що вже йшлося, а й у

Польщі (у модерністських журналах «Zycie», «Chimery», «Mlodosz»). В.Щурат на сторінках українських видань «Світу», «Зорі», «Літературно-наукового вісника» знайомив українського читача із західноєвропейськими, польськими, російськими новими течіями. Його праця «Французький декадентизм» у польській і великоруській літературі (1896р.) – перше дослідження про вплив французького символізму на слов'янські літератури.

На А.Кримського великий вплив мали поезії Ш.Бодлера, П.Верлена, С.Пшибишевського.

В українській літературі М.Вороного прирівнюють до В.Брюсова у російській, Міріама – у польській. «Він на нашій ниві відіграв ролю Брюсова чи Міріама – на жаль, без їхніх широких горизонтів ерудиції, але не з меншим ентузіазмом до нових течій у Західній Європі... він перший у свою поезію ввів, цілком систематично і свідомо, полиск і легкість музики Поля Верлена...» [22, 34].

М.Вороний переклав твори П.Бурже, Ж.Мореса, П.Верлена, Ш.Бодлера, С.Метерлінка на українську мову.

Основні теоретичні положення естетики українського модернізму були викладені М.Вороним у альманасі «З-над хмар і долин» (1903р.), якому передували листи, розіслані до багатьох літераторів, в яких проголошувалася вільна, справжня поезія, мистецтво, що йде шляхом, що його проклали найбільші художники Європи – Метерлінк, Едгар По, Бодлер Верлен, Малларме, Тетмаєр. До альманаху М.Вороний просив давати такі твори, щоб і змістом, і формою він (альманах) міг хоч трохи наблизитись до нових течій і напрямів сучасних європейських літератур.

Львівські літератори об'єдналися в групу «Молода Муза» (П.Карманський, В.Пачовський, Б.Лепкий, С.Чарнецький, О.Луцький, С.Твердохліб, В.Бірчак, М.Яцків), яка мала свій друкований орган – журнал «Світ».

У праці «Українська богема» П.Карманський охарактеризував модерністські погляди молодомузівців: «... ми шукали нової форми, нового вислову, намагалися витончити наші творчі засоби у формі і змісті. Одні з нас задивлялися на ближчий захід, на Молоду Польщу, інші сягали поглядом куди далі» [13, 272].

Тематикою до Бодлера найбільше зближався Карманський.

М.Яцкова відносять до символістської школи Е.По, Л.Андреєва, С.Пшибишевського. «Український символізм, – пише Ю.Ковалів, – незважаючи на свій скромний обсяг, все-таки здійснив свій «срібний злет» (розкіш «срібного віку», що переживала в ті часи російська література, нашому письменству могла тільки намірятися» [15, 13].

«Молоду Музу», – пише М.Ільницький, – треба розглядати як ланку в системі взаємодії різних

течій літературного руху кінця XIX – поч. XX ст., фрагмент загальноєвропейської панорами, бо ідеї модернізму приходили на Україну різними шляхами» [10, 14].

Київська група літераторів згуртувалася навколо журналу «Українська хата». Теоретиками «Української хати» були М.Євшан, М.Шаповал; тут друкували свої твори Грицько Чупринка, О.Олесь, Г.Хоткевич, А.Товкачевський, П.Богацький, Г.Журба. Журнал друкував переклади творів Ш.Бодлера, Матерлінка, Гамсуна, Г.Манна та інших.

Ні «Молода Муза», ні «Українська хата» не проголошували розриву із школою «старого» реалізму, а прагнули поєднати національну традицію із новими західноєвропейськими віяннями» [10, 18].

В.Моренець вказує, що в українській літературі до найважливіших віх «антипозитивістського злам» відносимо поетичний цикл І.Франка «Зів'яле листя» (1886-1896) [21, 31].

Наукове осмислення українського модернізму започатковується працею Б.Рубчака «Пробний лет» (1968) і продовжується сучасними літературознавцями М.Ільницьким («Краси свічадо», «Від «Молодої Музи» до «Празької школи»), Т.Гундоровою («Проявлення слова. Дискурс раннього українського модернізму»), С.Павличко («Дискурс модернізму в українській літературі»), А.Корнієко («Ukrainian modernism»), В.Моренцем («Національні шляхи поетичного модерну I половини XX ст.: Україна і Польща»), дисертаційними дослідженнями Ю.Коваліва, С.Пригодія.

Слов'янський південь

У Болгарії письменники нових поглядів К.Кристов, П.Славейков, П.Тодоров, П.Яворов, К.Христов об'єдналися навколо журналу «Мисль».

«Новое течение писателей, группировавшихся вокруг журнала «Мысль», развивалось во имя борьбы за более высокое общезначимое искусство, которое должно преодолеть... национальную ограниченность, описательность, примитивизм изобразительных средств и поднять болгарскую литературу на уровень современной европейской литературы» [20, 19].

У творчості Пенчо Славейкова відобразилися історичні риси болгарського модернізму, він створив особливий тип психологічної лірики як імпресіоніст.

Інші символісти І.Радославов, Т.Троянов, Н.Райнов, П.Яворов, Д.Дебелянов, Г.Милев, Л.Стоянов вважали П.Славейкова своїм учителем.

У 1910 р. І.Вазов писав: «Наші молоді поети, між якими є і сильні дарування, у своєму прагненні... бути оригінальними, відкривати нові шляхи і форми для своєї думки – заспівали відповідно до нових віянь західноєвропейської літератури» [29, 40].

Болгарський модернізм зараз досліджується болгарськими дослідниками Л.Кіровою та Добри Вічевим (див. вище).

Щодо **Сербії, Хорватії, Словенії**, то на зламі століть з точки зору впливу тут центральне місце зайняло кілька літератур відразу – французька, німецька, італійська; із слов'янських – чеська, польська, які були репрезентовані новітніми модерними течіями. «Особливою популярністю користувалися П.Верлен, М.Метерлінк, Гауптман, Г.Д.Аннунціо» [25, 447].

Західноєвропейський модернізм у цих літературах був визнаний зразком для наслідування з метою створення власної національної культури.

У сербській і хорватській літературі цей період отримав мав назву «поворот до Європи».

У **Хорватії** виник рух «хорватської модерні», яка мала свої журнали «Mladost», пізніше «Zivot». Хорватську модерну очолив Бранімір Ливадич. Поезія хорватської модерні висунула постаті – Д.Дом'янич, В.Видрича, В.Назора, М.Беговича, М.Мар'яновича. Ці поети багато зробили для підвищення загальної художньої культури хорватської поезії.

Молоду хорватську модерну прозу представляли у другій половині 90-х років Й.Косор, Д.Шимунович, Ф. Галович, І. Козарця.

Молода хорватська проза створила експериментальний роман – це «Волшебное зеркало» (написав у 1912 р. Ф.Галович), де поєднуються символізм, імпресіонізм та експресіонізм. «Напряженно-лиричний стиль, музикальність повествовання, символіко-імпрессионистическая живописность, манери писателя создают эмоциональную атмосферу» [9, 182].

У літературі **Словенії** на зламі XIX-XX ст. було подолано відставання від загальноєвропейського рівня, викликане багатовіковим чужоземним ігом.

«Словенський модерн (1899-1918) – якісно нове в словенській літературі явище, що увібрало в себе краще з національної художньої спадщини і використало досвід інших літератур світу» [25, 453].

Ядром словенського модерну стали І.Цанкар, Д.Кетте, О.Жупанчич, Й.Мурна-Олександров. Представники словенського модерну знаходились під впливом французького та німецького символізму.

Провідна роль у словенському модерні належить І.Цанкару, який захоплювався Ш.Бодлером, П.Верленом та М.Метерлінком.

«Поэзия Бодлера и Верлена в глазах Цанкара – вершина раскрытия сокровеннейших, мимолетных движений души... Метерлинк опьяняет его фантастической красотой...» [23, 238].

Навчаючись у Відні, І.Цанкар посилав додому статті, де пропагує «декаданс» як весну поезії, згадуючи імена Демеля, Гофманстала, Георге, Пшибишевського; вказує на розвиток декадансу в літературі Польщі і Чехії.

О.Жупанчич і Й.Мурна-Олександров увели у словенську лірику принципи імпресіонізму, чим збагатили засоби поетичної мови. Поезія

словенського модерну – найвище досягнення словенської поезії з часів

Ф.Прешерна (найбільший національний поет Словенії в часи Т.Шевченка в українській літературі).

На перших етапах впливу західноєвропейського модернізму у слов'янських літературах втрачається національна самототожність, що проявляється у прямих запозиченнях чужих зразків, поквалітивному засвоєнні інокультурної мистецької дійсності через переклади П.Верлена, Е.По, Ш.Бодлера, М.Метерлінка та інших.

Польська дослідниця А.Балакян пише: «Париж 90-го року нейтралізує всі національні первні; пости – принаймі на якийсь час – втрачають національну самототожність. Зрікаючись життя в суспільстві й ролі представника власної країни, вони замикаються в герметичних середовищах, обмежуючи обмін думок вузьким колом втаємничених...»

Найвища заслуга випадає французькій мові, яка в силу своєї структури є знярядям, що ідеально відповідає поетичним потребам своїх часів; французька – мова ясна, а водночас еліптична, проста і зв'язна, гнучка і містка, могла... посісти місце пошукованої поетами універсальної мови...»

Митців, які зібралися під кінець минулого століття в Парижі, еднав не дух ООН або Олімпійських ігор, а цілковита відірваність від власної нації, зверненість до внутрішнього, розум, перейнятий тим, що лежить поза національними, тимчасовими, географічними, груповими зумовленнями людської долі; точніше кажучи, думка, зосереджена виключно на боротьбі між проминальністю людської істоти й вічністю твору, вічністю краси як символу, що існує тільки в думці» [33, 130].

По-різному у кожній слов'янській літературі писали митці модерністські твори. У одних випадках прямо переносили проблемно-тематичні й образно-стильові кліше європейської літератури (як в українській літературі молодомузівці). У інших випадках, було прагнення збагатити витвори «штука для штуки» елементами живої національної культури (обрядово-звичаєвими, мовностильовими, споконвіку характерними для слов'янської ментальності), адже, як вказує В.Яременко, відмінність еллінської і слов'янської міфології... полягає в тому, що греки розмовляли з богами землі, моря, сонця, а слов'яни-язичники говорили з самою землею, морем, сонцем, без богів-посередників» [32, 19].

Тенденції відобразити у літературі періоду модернізму власний менталітет, фольклор, традиції у польській літературі аналізує М.Подраза-Квятковська: «Лірику відродження творять передовсім Л.Стафф і Ю.Руфер; також – Марія Вольська у збірках «Свято сонця», «З купальських вогнів».

У ліриці цього типу змінюються елементи пейзажу: тут починає світити живодайне сонце, об'єкт поклоніння і поганської праслов'янської віри.

Порожні і мертві перелоги перетворюються на квітучі сади, .. вкриті пшеницею поля. ... Замість «мертвих вод плинуть чисті криниці й живі джерела. ... Так сталося не відразу, не до кінця і не в усіх рівною мірою» [37, 79].

На другому етапі у кожній із слов'янських літератур відбулося звернення до власних національних культур, фольклорів, ментальності в цілому, бо кожна із мов з самого початку задає своїм носіям певну картину світу, яка не повторюється, виходячи із етноцентричної точки зору.

Представники слов'янського модерну, зазнавши впливу західноєвропейських течій, привнесли багато елементів оновлення в систему власних мовних ресурсів.

Естетика модернізму, новий світогляд породжують нову свідомість, новий тип мислення, інше бачення світу; точніше, були внесені зміни у картину світу з точки зору антропоцентричного підходу, що акцентує тісний зв'язок мови із людиною, її свідомістю, мисленням, культурно-пізнавальною діяльністю.

У розвитку мов з точки зору теорії мови (загального мовознавства) розрізняють абсолютний і відносний прогрес. Відносний прогрес переважає, його пов'язують із мовною технікою.

«Абсолютний прогрес пов'язаний не із змінами в техніці, а з розвитком можливостей виразити мовний зміст. Він виражається у розширенні словникового складу, у збільшенні значень слів, у вдосконаленні стилістичних можливостей мови (стилістичній спеціалізації мовних засобів), а також у впорядкуванні синтаксису...» [18, 205].

У період модернізму (зламу XIX-XX ст.) можна говорити про абсолютний прогрес мовних систем, чи мовних ресурсів. Відбулося, як було сказано вище, збагачення стилів слов'янських літератур: модернізм проявився у стилях символізму, імпресіонізму, експресіонізму, неоромантизму.

Розвиток цих стилів у свою чергу призвів до створення нових лексичних, фонетичних, морфологічних, словотворчих, експресивних, синтаксичних засобів стилістик слов'янських мов.

Символісти, імпресіоністи відповідно до своїх завдань за допомогою вдало підібраних фонетичних засобів стилістики (ритмомелодики, асонансів, алітерацій, рим, звуконаслідувань, звукопису) надавали мовам прозорості чи загадкового затуманення, створюючи за допомогою мислезвуків бажані звукообрази (Бальмонт, Брюсов, Вороний, Чупринка, Лепкий, Олесь, Пачовський, Славейков, Тетмаєр, Берент, Бржезіна, Сова, Цанкар, Стафф, Краско та ін., наслідуючи П.Верлена, Ш.Бодлера, Е.По).

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеева В.П. Сильові моделі імпресіонізму в українській прозі першої половини XX ст.: Автореф. докт. дис.- К: 1995.
2. Бер В. Сучасний образ світу. Криза класичної фізики// Арка, 1947.- Ч.І.

«Найперше – музика в слові», – проголосив П.Верлен в «Ars poetica» і ця музичність була підхоплена цілим поколінням європейського модерну і радикально оновилося вся світова поезія, а європейська фоніка досягла свого вершинного розквіту.

Проза стає ритмізованою, музичною; із ритмом пов'язують секрет сугестивності як здатності передавати неясні напівусвідомлені настрої, відтінки вражень, асоціації, що й було характерно для імпресіонізму.

«Нова белетристика – се незвичайно тонка філігранована робота; її змагання – наблизитися, скільки можна до музики. Задля цього вона незвичайно дбає о форму, о мелодійність слова, о ритмічність бесіди» [27, 471].

І.Франко, характеризуючи нове покоління письменників писав: «... у їх творах ... непереможна хвиля ліризму... Відси їх несвідомий наклін до ритмічності й музичальності як елементарних об'явів зворушень душі... Се найвищий тріумф поетичної техніки... виплід високої культури людської душі» [27, 108].

Стилістична семантика збагатилася новими наорощеннями. Лексична стилістика характеризувалась синестетичними метафорами, асоціативними порівняннями, численними епітетами.

Є.Євнина говорить, наприклад «о новой функции слова в художественном произведении, созданном под влиянием импрессионизма. Слово это с чрезвычайной емкостью соединяет в себе не только обозначение предметов, но и вызванные им ощущения... Вот почему мы встречаемся с таким необычайным нагнетанием определений, глаголов, эпитетов, ассоциативных сравнений» [11, 260].

Імпресіоністи створили новий оригінальний словник, нову мову, здатну передати «трепетность первого впечатления» (казав про братів Гонкурів Е.Золя).

Стилістичний синтаксис періоду модернізму характеризується уривчастістю, неповними реченнями, еліптичністю (речення наче музичні фрази), ритмічними повторами, безособовими реченнями, паралелізмом у побудові речень.

Ю. Кузнецов пише про синтаксис у імпресіоністській прозі: «Перехід від однієї частини речення до другої раптовий, несподіваний, що створює уривчастий ритм розповіді; повтор-відлунення вживається як художня форма музичності» [19, 293].

Суб'єктивність у зображенні перейшла у суб'єктивність синтаксису, послаблюються логічні зв'язки, посилюється емоційність, поширені інверсії.

3. Богданова И.А. Путь словацкой литературы к реалистическому методу// Литература славянских и балканских народов конца XIX - нач. XX в. Реализм и другие течения.- М: Наука, 1976.- С. 123-152.
  4. Брюсов В. Далёкие и близкие (К. Бальмонт, статья первая)// Полное собрание сочинений.- Т. 7.
  5. Будагова Л.Н. Бунт «поколения 90-х годов» и поэзия Й. Махара, О. Бржезины, А. Софы// Литература славянских и балканских народов конца XIX - нач. XX в. Реализм и другие течения.- М: Наука, 1976.- С. 187-225.
  6. Витт В.В. Польская проза конца XIX – начала XX в. К вопросу о типологии реализации // Литература славянских и балканских народов конца XIX - нач. XX в.: Реализм другие течения.- М: Наука, 1976.- С. 52-91.
  7. Вичев Добри. Българският модернизъм. Опыт за някои уточнения и обобщения // Литературна мисъл.- 1988.- № 10.- С. 61-63.
  8. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурс раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація.- Львів, 1997.
  9. Ильина Г.Я. Хорватский роман конца XIX - нач. XX в.// Литература славянских и балканских народов конца XIX - нач. XX в. Реализм и другие течения.- М.: Наука, 1976.- С. 152-187.
  10. Ільницький М. Від «Молодої Музи» до «Празької школи».- Львів, 1995.
  11. Евнина Е. Проблема литературного импрессионизма и различные тенденции его развития во французской прозе конца XIX - нач. XX века// Импрессионисты, их современники, их соратники. Живопись. Графика. Литература. Музыка/ Под ред. А.Д.Чегодаева и др.- М.: Искусство, 1975.-С. 254-286.
  12. Євшан М. Боротьба генерацій і українська література // Микола Євшан. Критика. Літературознавство. Естетика./ Упорядкув. передмова та примітки Н.Шумило.- К.: Основи, 1998.
  13. Карманський П. Українська богема/ Молода Муза: Антоло. західноукр. поезії початку XX ст.- К., 1989.
  14. Кирова Лилия. Към въпроса за модернизма на славянския юг// Литературна мисъл.- 1989.- № 3.- С. 27-31.
  15. Ковалів І.І. Рух естетичної свідомості в українській поезії. Перша пол. XX ст. (генеза, контекст, перспективи): Автореф. докт. дис.- К., 1995.
  16. Корейская И.В. Импрессионизм в поэзии и эстетике символизма// Литературно-эстетические концепции России конца XIX - нач. XX в.- М.: Наука, 1975.- С. 207-251.
  17. Костецкий І. Тло поетичної місії Езри Павнда// Вибраний Езра Павнд. Т. 1. Поезія. Есей. Канто/ Переклад, статті та загальна редакція І. Костецького.- Мюнхен, 1960.
  18. Кочерган М.П. Загальне мовознавство.- К.: Академія, 1999.
  19. Кузнецов О.Б. Импрессионизм в українській прозі кінця XIX - поч. XX ст. Проблеми естетики і поезики.- К., 1995.
  20. Марков Д.Ф. Реализм и другие течения в болгарской литературе конца XIX - нач. XXв.// Литература славянских и балканских народов конца XIX - нач. XX веков.- М.: Наука, 1976.- С. 9-52.
  21. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини XX ст.: Україна і Польща.- К: Основа, 2002.
  22. Рубчак Б. Пробний лет// Розсипані перли. Поети «Молодої Музи».- К., 1991.- С. 18-41.
  23. Рябова Е.И. Иван Цанкар и течения словенской литературы конца XIX-XX века// Литература славянских и балканских народов конца XIX - нач. XX в. Реализм и другие течения.- М.: Наука, 1976.- С. 225-262.
  24. Толмачев М.В. Мир Гонкуров// Э. и Ж. де Гонкур. Жермини Америса Фостен. Отрывки из дневника.- М., 1990.
  25. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. У 5-ти томах.- Т. 1.- К.: Наук. думка, 1987.
  26. Франко І. Доповіді Міріама. – Повне зібрання творів у 50-и томах.- Т.29.- К.: Наук. думка, 1982.
  27. Франко І.Я. Старе й нове в сучасній українській літературі// Зібрання творів у 50-ти томах.- Т. 35.- К.: Наук. думка, 1982.- С. 91-112.
  28. Франко І.Я. З останніх десятиліть XIX віку// Зібрання творів у 50-ти томах.- Т.41.- К.: Наук. думка, 1984.- С. 471-531.
  29. Цит. за: Литература славянских и балканских народов конца XIX - нач. XX веков. Реализм и другие течения.- М.: Наука, 1976.
  30. Цит. за: Шерлаимова С.А. Чешская поэзия XX века 20-30-х годов.- М; 1973.
  31. Хабермас Ю. Модерн – незавершений проект// Вопросы философии.- 1992.- № 4.- С. 40-47.
  32. Яременко В. Лірика Володимира Свідзинського// Володимир Свідзинський. Поезії.- К. Радян. школа, 1986.
  33. Balakian Anna. Miedzynarodowy charakter symbolizmu// Antologia zagranicznej komparatystyki literackiej.- Warszawa: Institut kultury, 1997.
  34. Flaker Aleksander. Symbolism or Modernism in Slavic literatures? // Russian literature.- 1979.- № 7.- С. 343-347.
  35. Hutnikiewicz A. Mloda Polska.- Warszawa, PWN, 1996.- 484 S.
  36. Kolbuszewski Yacek Modernizm zachodnioslowianski czy modernizmy zachodnioslowianski?// Slavia.- 1988.- R. 57.- S. 406-413.
  37. Podraza-Kwiatkowska M. Literatura Mlodej Polski.- Warszawa, PWN, 1992.
  38. Poezja Mlodej Polski / Wybral, wstepem i notami biograficznymi poprzedzil M. Yastrun.- Krakow: Wydawnictwo Literackie, 1976.
  39. Smatlak Stanislav. Dejiny slovenskej literatury II.- Bratislava, 1999.
  40. Sto padesat let cesko-ukrajinskych literarnich styku.- Praha, 1968
  41. Wollman Slavomir. Slovanska literarni moderna.- Slavia.- 1988.- R.57.- С. 1-5.
- ***
- Марков Д. Ф. Реализм и другие течения в болгарской литературе конца XIX – нач. XX в.// Литература славянских и балканских народов конца XIX - нач. XX веков. Реализм и другие течения.- М.: Наука, 1976.- С. 19.
- Ільницький М. Від «Молодої Музи» до «Празької школи».- Львів, 1995.- С. 223.